

ТЕМА, СИМВОЛ, МОТИВ У ПІЗНАННІ ЛІРИЧНОГО ДИСКУРСУ

THEME, SYMBOL AND MOTIF IN THE COGNITION OF LYRICAL DISCOURSE

Горак І.Р.,

orcid.org/0009-0003-6712-6898

аспірант кафедри англійської філології

Львівського національного університету імені Івана Франка

Це дослідження присвячене дослідженню ліричного дискурсу, який посідає виняткове місце в людській культурі як основний засіб передачі найскладніших емоційних станів, тонких суб'єктивних переживань та витончених інтелектуальних прозрінь. Увага акцентується на невід'ємних характеристиках ліричного тексту, таких як: концентрована образність, інтенсивна емоційність та часто імпліцитне, непряме значення, що створює значні, але водночас цікаві виклики для його всебічної та адекватної інтерпретації.

У роботі підкреслюється потреба у детальному вивченні базових механізмів, за допомогою яких читачі взаємодіють з ліричними текстами та виводять з них зміст. Особлива увага приділяється ролі таких ключових категорій, як тема, символ та мотив, у процесі пізнання та інтерпретації ліричного дискурсу. Тема розглядається не лише як предмет зображення, а як складна інтелектуальна та емоційна структура, що формує смислове ядро твору. Символ, у свою чергу, виступає не просто як художній образ, а як багатозначний знак, здатний конденсувати величезний обсяг культурних, історичних та індивідуальних конотацій, розширюючи межі буквального сприйняття та запрошуючи до глибинного осмислення. Мотив аналізується як повторюваний смисловий елемент, що організує текст, створює ритмічний та емоційний фон, а також розкриває глибинні зв'язки між різними частинами твору, сприяючи його цілісному сприйняттю.

Зроблено висновок, що взаємодія та взаємопроникнення теми, символу і мотиву є вирішальними для розуміння цілісної структури та ідейно-художнього змісту ліричного твору. Саме ці елементи слугують своєрідними ключами до розшифровки складних і багатозначних значень, прихованих у поетичному слові. Дослідження цих категорій дає змогу не тільки розкрити індивідуальний стиль автора, а й виявити універсальні закономірності функціонування ліричного тексту в контексті світової культури. Стаття пропонує оновлені підходи до розуміння сутності ліричного дискурсу та методів його аналізу. Дослідження відкриває нові перспективи для осмислення того, як поезія впливає на читача, формує його світогляд та збагачує внутрішній світ.

Ключові слова: ліричний дискурс, тема, символ, мотив, інтерпретація, поетика.

This study investigates lyrical discourse, which holds a unique position in human culture as a primary means of conveying complex emotional states, subtle subjective experiences, and profound intellectual insights. The focus is on the inherent characteristics of a lyrical text, such as concentrated imagery, intense emotionality, and often implicit, indirect meaning, which present significant yet intriguing challenges for its comprehensive and adequate interpretation.

The work underscores the need for a detailed examination of the fundamental mechanisms through which readers interact with lyrical texts and derive meaning from them. Particular attention is paid to the role of key categories such as theme, symbol, and motif in the process of apprehending and interpreting lyrical discourse. Theme is considered not merely as the subject matter but as a complex intellectual and emotional structure that forms the semantic core of the work. The symbol, in turn, functions not simply as an artistic image but as a polysemous sign capable of condensing a vast array of cultural, historical, and individual connotations, thereby expanding the boundaries of literal perception and inviting deeper contemplation. Motif is analyzed as a recurring semantic element that organizes the text, establishes a rhythmic and emotional backdrop, and reveals profound connections between different parts of the work, contributing to its holistic perception.

It is concluded that the interaction and interpenetration of theme, symbol, and motif are crucial for understanding the integral structure and ideational-artistic content of a lyrical work. These elements serve as keys to deciphering the complex and multilayered meanings hidden within poetic language. Investigating these categories allows not only for the unveiling of an author's individual style but also for the identification of universal patterns in the functioning of lyrical text within the context of world culture. This article proposes updated approaches to understanding the essence of lyrical discourse and its analytical methods. The research opens new perspectives for comprehending how poetry influences the reader, shapes their worldview, and enriches their inner experience.

Key words: lyrical discourse, theme, symbol, motif, interpretation, poetics.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Ліричний дискурс посідає унікальне та глибоке місце в людській культурі, слугуючи основним засобом передачі складних емоційних станів, суб'єктивних переживань та витончених інтелектуальних прозрінь. Його

невід'ємні характеристики, що включають концентровану образність, емоційну інтенсивність та часто імпліцитне значення, створюють значні виклики для всебічної інтерпретації. Це зумовлює необхідність детального вивчення базових механізмів, за допомогою яких читачі взаємодіють з такими текстами та виводять з них значення.

Як особлива форма художнього висловлювання, ліричний дискурс вирізняється своєю багатшаровістю та інтенсивною емоційністю, та у своїй лаконічній і часто евокативній формі, значною мірою спирається на силу натяку та імплікації. Його пізнання неможливе без глибокого аналізу ключових елементів, що формують його смислове поле, а саме: теми, символу та мотиву. Ці категорії є не просто формальними одиницями, а й потужними інструментами для розкриття глибинних ідей, почуттів та світогляду автора, а також для ефективної інтерпретації твору читачем. Вони є не просто формальні елементи, а динамічні інструменти для розуміння світогляду автора, його емоційного ландшафту та основних філософських позицій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). У цій статті спробуємо визначити, розмежувати та продемонструвати складний взаємозв'язок між темою, символом і мотивом у ліричному аналізі. При цьому будемо спиратися як на канонічні теоретичні засади, так і на внесок знакових українських та закордонних мовознавців.

Маємо на меті системно дослідити ролі теми, символу та мотиву як фундаментальних літературних елементів у ліричному дискурсі, з особливим акцентом на їхній внесок у когнітивний процес «пізнання». Дослідження виходить за рамки простої дефініційної ясності цих елементів, заглиблюючись у їхню динамічну взаємодію та активну функцію у формуванні інтерпретаційного шляху читача та конструюванні смислів. Актуальність цього дослідження полягає в його внеску в когнітивну поетику та мовознавство, пропонуючи вдосконалену рамку для розуміння складного взаємозв'язку між текстовою структурою та когніцією читача у високо суб'єктивній сфері ліричної поезії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор Р. Пархоменко у «Основні тенденції наукового осмислення поняття «мотив»: функціональний аспект» розглядає теоретичний аспект та основні тенденції наукового осмислення поняття «мотив», проблеми, пов'язані з його осмисленням як категорії літератури, а також його функції в тексті. І.Небеленчук, здійснює дослідження мотиву в ліриці конкретних поетів та періодів здійснюють в ліриці сучасних авторів. О. Пухонська розглядає фольклорні мотиви сучасної української поезії в аспекті діалогу традиції з новаторством. Т. Урись у статті «Мотив як маркер модусу національної ідентичності в сучасній україн-

ській поезії» аналізує основні мотиви сучасної української поезії кінця ХХ ст. – початку ХХІ ст. як виразники модусу національної ідентичності. М. Ільницький досліджував феномен Нью-Йоркської групи, яка активно використовувала різноманітні мотиви у своїй творчості. Т. Кушнірова у статті «Мотив як літературознавча категорія: ознаки і типологія» досліджує поняття «мотив», який можна визначити у літературі як формально-змістовну одиницю, що є складником фабули і рушієм сюжету, засобом розкриття характеру і вираженням ідейного задуму митця. Подальша монографія Т. Кушнірової «Еволюція мотивів у прозі Андрія Платонова» досліджує динаміку та трансформацію мотивів у творчості конкретного письменника. Іван Бехта у статті «Сучасна парадигма лінгвістичних знань: поняття, сутність, інтерпретація» розглядає загальні питання сучасної лінгвістики, і в контексті аналізу тексту опрацьовуються аспекти повторюваності та ключових елементів, зокрема мотиву як «лексичні повтори», «тематичні домінанти» або інші лінгвістичні категорії. М. Заборна у статтях «Мотив vs Мотив як інтердисциплінарний феномен та філологічна проблема» та «Мотивна структура тексту як лінгвістична проблема» визначає й обґрунтовує сутнісні ознаки мотиву як філологічної категорії та осмислює феномен мотивної структури, як спосіб втілення в тексті семантико-прагматичної категорії мотиву, сутність якої пов'язана з усвідомленими чи неусвідомленими внутрішніми станами, що спонукають до діяльності, забезпечуючи реалізацію в ній особистісних смислів автора й персонажів. О. Фрейденберг у «Поетика сюжету і жанру», закладає основи для розуміння мотиву як структурної одиниці, що переходить з тексту в текст, набуваючи нових значень. О. Потебня у «Естетика і поетика слова», звертає увагу на внутрішню форму слова та його потенціал до творення образів, що є безпосереднім шляхом до розуміння символу в тексті. В. Іванов у «Вибрані праці з семіотики та історії культури», розглядає символ як знакову систему, здатну передавати складні культурні та філософські ідеї. О. Поляков у «Текст: елементи, значення, когнітивні механізми» розкриває когнітивні механізми, за допомогою яких реципієнт конструює значення з тексту, що є особливо актуальним для розуміння імпліцитності лірики. М. Наєнко у «Історія українського літературознавства» простежує еволюцію поглядів на природу художнього образу, мотиву та символу в українській науці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ліричний дискурс визначається як особливий вид художнього тексту, що вирізняється глибокою суб'єктивністю, інтенсивною емоційністю та непохитною зосередженістю на внутрішньому світі ліричного героя або мовця. Цей жанр надає пріоритет вираженню особистих почуттів, думок та сприйняття над наративним розвитком чи об'єктивним описом.

Крім своєї естетичної цінності, ліричний дискурс виконує важливу функцію як джерело глибокого естетичного досвіду і, що важливо, як інструмент самопізнання для читача. Це підкреслює, що взаємодія з ліричними текстами є не просто інтелектуальною вправою, а глибоко особистим і потенційно трансформаційним процесом. Коли читач занурюється в ліричний текст, його власний внутрішній світ резонує з текстом і освітлюється ним. Це означає, що пізнання в ліричному дискурсі виходить за межі простого розуміння або декодування авторського задуму. Якщо взаємодія з ліричними текстами веде до самопізнання, це означає, що когнітивний процес розуміння теми, символу та мотиву полягає не лише у сприйнятті внутрішньої логіки тексту, а й у тому, як ця текстова логіка взаємодіє з наявними знаннями читача, його емоційним ландшафтом та особистим досвідом, і як вона їх висвітлює. Такий підхід вказує на глибшу, потенційно трансформаційну когнітивну функцію, де власна ідентичність та світогляд читача активно залучаються, обробляються та, можливо, переоцінюються через призму ліричного твору. Отже, пізнання в ліричному дискурсі є не лише інтелектуальним, а й глибоко досвідним та афективним, що призводить до особистісного зростання та прозріння.

Теоретичні засади пізнання в ліриці. Роль читача та інтерпретації. Інтерпретація ліричного твору є складним, багаторівневим процесом, який систематично включає розпізнавання, детальний аналіз, творчий синтез та критичну оцінку. Важливо, що пізнання теми, символу та мотиву не відбувається ізольовано, а переплітається на кожному з цих інтерпретаційних етапів, від початкового, інтуїтивного сприйняття читача до глибокого, рефлексивного розуміння. Це підкреслює ітеративний та прогресивний характер ліричного осмислення.

Читач є не просто пасивним реципієнтом інформації, а активним і творчим співавтором смислів. Це співтворення відбувається динамічно на унікальному перетині текстових елементів та

індивідуального досвіду, бекграунду та когнітивної рамки читача. Це підкреслює притаманну суб'єктивну та конструктивну природу смислотворення в ліричному пізнанні.

«Пізнання ліричного дискурсу» розуміється як активний, динамічний та багатограний когнітивний процес. Він охоплює не лише інтелектуальну інтерпретацію, а й глибоке емоційне сприйняття, асоціативне мислення та критичну рефлексію. Цей цілісний погляд підкреслює, що читач не просто декодує вже існуючу інформацію, а активно конструює власні унікальні смисли у відповідь на текст.

З погляду когнітивної лінгвістики, мова слугує фундаментальним інструментом для структурування та осмислення світу. У ліричному дискурсі специфічні мовні засоби – такі як метафори, порівняння та епітети – є інструментальними у формуванні складних когнітивних моделей та схем у свідомості читача. Ці внутрішні ментальні рамки є важливими для ефективної обробки та засвоєння читачем складних ідей, представлених у поезії. Це дає мікрорівневе пояснення того, як тема, символ та мотив обробляються когнітивно. Ці літературні елементи не є абстрактними поняттями, що існують незалежно; вони конкретизуються та передаються через специфічні мовні вибори. Наприклад, повторюваний символ може бути побудований через серію послідовних метафоричних виразів, які потім колективно формують стабільну когнітивну схему в свідомості читача. Ця схема, у свою чергу, полегшує розуміння загальної теми або значення мотиву. Це встановлює чіткий причинно-наслідковий зв'язок: специфічні мовні засоби активують та формують внутрішні когнітивні моделі, які потім уможливають осмислення складних літературних елементів та ідей.

Критичним компонентом цього когнітивного процесу є емоційний відгук читача, який є невід'ємною частиною пізнавального процесу. Символи та мотиви, завдяки своїй здатності викликати багаті асоціації та потужні емоції, значно посилюють цю афективну реакцію. Ця емоційна залученість, у свою чергу, сприяє глибшому зануренню в смислове поле твору, підвищуючи загальну когнітивну глибину розуміння. Це вказує на вирішальний причинно-наслідковий зв'язок та зворотний зв'язок: емоційний вплив символів та мотивів (спровокований їхньою евокативною природою) є не просто побічним ефектом, а каталізатором для глибшої когнітивної залученості та смислотворення. Коли читачі емоційно зацікавлені, їхнє асоціативне мислення та рефлексивні

процеси посилюються, що призводить до більш глибокого та незабутнього розуміння. Це означає, що пізнання в ліричному дискурсі є не суто раціональним, а глибоко переплетеним з афектом, де емоції керують та інформують інтелектуальне осмислення.

Тема як центральний елемент ліричного дискурсу. Визначення та функції теми.

Наше дослідження розпочнемо із визначення поняття *тема* ліричного твору. «Словник-довідник літературознавчих термінів» [8, с. 110] за редакцією Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Визначає тему, як *«коло подій та життєвих явищ, які представлені в художньому творі.»*

«Літературознавча енциклопедія» у двох томах автора-укладача Юрія Коваліва, [7, с. 472] дає значно ширше визначення: *«центральне змістове коло подій, представлених у творі, що формують художню основу епічного, драматичного чи ліричного творів. ... У ліриці найчастіше йдеться про ліричну тему, уподібнювану до музичної як об'єднання кількох мотивів за відсутньої чи слабо окресленої фабульно-сюжетної конструкції, зображення вічних образів, неявних зв'язків із предметною конкретикою, засвідчених медитативною, інтимною чи сугестивною поезією.»*

«Енциклопедія української літератури» [13, с. 32–33]: визначає тему як *«сферу дійсності, що відтворена у творі, сукупність проблем, подій, характерів, що складають його зміст.»*

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» за редакцією В.Т.Бусела [1, с. 1432] формулює тему, як *«коло життєвих явищ, подій що становлять зміст твору літератури.»*

Отож бачимо, що *тема* у ліричному дискурсі є його первинним смисловим осередком. Це та основна ідея, думка чи проблема, навколо якої організовується весь поетичний світ. Вона може бути виражена як безпосередньо, так і опосередковано, через систему образів, мотивів та символів. Пізнання теми вимагає не лише розуміння буквального значення слів, а й здатності до узагальнення, виявлення прихованих смислів та ідей. Це коло подій, життєвих явищ, проблем, що є об'єктом художнього зображення та осмислення в творі. У ліриці тема часто пов'язана з внутрішнім світом ліричного героя, його переживаннями, думками, емоціями, а не з конкретним сюжетом чи подіями зовнішнього світу. Це може бути конкретне почуття (кохання, смуток), філософське питання (сенс життя, смерть), соціальне явище (патріотизм, боротьба), природне явище (краса природи, її вплив на людину) тощо.

На відміну від епічного чи драматичного твору, де тема може бути розгорнута через розгалужений сюжет і систему персонажів, у ліриці тема часто виражається лаконічно, через систему образів, символів, мотивів, асоціацій та емоційних станів ліричного героя. Ліричний твір є сконцентрованим вираженням думки та почуття, де все спрямовано на розкриття центральної теми.

Таким чином тема забезпечує єдність і цілісність поетичного світу. Основними характеристиками теми є те, що вона є часто універсальна та позачасова (наприклад, кохання, смерть, природа, свобода). Можемо також виокремити два типи тем – експліцитна та імпліцитна. На противагу експліцитної, де тема прямо висловлена мовцем через чіткі твердження у вірші, імпліцитна виводиться читачем шляхом узагальнення образів, символів, мотивів, дій та емоцій персонажів, що є найбільш поширеним у ліричній поезії, вимагаючи активної інтерпретації.

Серед найбільш поширених тем у ліриці відзначаємо: кохання (романтичне, родинне, платонічне, божественне, самолюбство); природа (її краса, сила, байдужість, джерело розради, дзеркало людських емоцій); смертність/смерть (короткотривалість життя, горе, потойбічне життя, спадщина); ідентичність/самопізнання (особистісний ріст, боротьба із собою, відчуження); соціальна (справедливість, гноблення, свобода, революція, національна ідентичність, що є дуже актуальним саме для української літератури); екзистенціалізм (сенс життя, абсурдність, самотність, вибір); час (його плін, вічність, пам'ять, майбутнє); мистецтво/творчість (акт творення, натхнення, роль митця).

Механізми пізнання теми. Пізнання теми є фундаментально активним, конструктивним процесом, а не пасивним сприйняттям вже готової інформації. Читачі залучаються до складних інференційних міркувань, систематично синтезуючи різні текстові підказки, включаючи образи, мовні патерни, символічні резонанси та повторювані мотиви.

Імпліцитна природа багатьох ліричних тем вимагає проактивної участі читача в активній інтерпретаційній діяльності. Це включає використання їхніх обширних фонових знань, культурної грамотності, емоційного інтелекту та аналітичних навичок для заповнення текстових прогалів та конструювання загального тематичного значення. Тема, будучи узагальненим смисловим ядром, може бути імпліцитно виражена, вимагаючи активної інтерпретаційної діяльності. Це означає, що пізнання теми не є простим актом декодування прямого твердження. Натомість, воно

передбачає складну когнітивну операцію висновку та синтезу. Читач повинен активно збирати та інтегрувати різні текстові підказки – образи, метафори, символи, мотиви – а потім виводити основну абстрактну ідею, яка їх об'єднує. Цей активний, конструктивний процес, а не пасивне сприйняття, означає, що читач є центральним агентом у формуванні тематичного розуміння, роблячи когнітивну взаємодію з темою динамічною та вимогливою.

Пізнання теми тісно пов'язане з формуванням та уточненням когнітивних схем. У міру того, як читач просувається по тексту, повторювані патерни, послідовні мовні вибори та взаємодія інших літературних елементів сприяють поступовому конструюванню та закріпленню тематичної ідеї в його ментальній рамці.

Символ у ліричному пізнанні. Природа та багатозначність символу. Символ у ліричному дискурсі визначається як «багатозначний образ», що несе в собі глибокий, часто архетипний зміст. На відміну від звичайного знака, який має фіксовану, однозначну відповідність зі своїм референтом, символ діє шляхом навіювання, евокації та асоціації, запрошуючи до багатьох шарів інтерпретації та резонансу. Притаманна символам двозначність та багатство дозволяють різноманітні та особисті інтерпретації читача, одночасно зберігаючи основний, часто універсально впізнаваний резонанс. Ця багатозначність є ключовою характеристикою, що відрізняє символи та сприяє глибині ліричного значення.

Спробуємо розкрити суть поняття символ та порівняти його із темою. Опираючись на попередні лексикографічні джерела розглянемо визначення *символу*:

«Літературознавча енциклопедія»: «Символ (від грец. *symbolon* – умовний знак, ознака, прикмета) – це один із засобів узагальненого художнього осмислення світу, художній образ, що умовно відтворює певну ідею, поняття, почуття.» [7, с. 415].

«Словник-довідник літературознавчих термінів»: Символ визначається як «художній образ, який умовно відображає певну ідею, явище, відношення, викликаючи певні асоціації, на відміну від алегорії, що має лише одне значення» [8, с. 620].

«Великий тлумачний словник сучасної української мови» (ВТСУМ) за ред. В. Т. Бусела надає загальне визначення символу як «умовного знака, що відображає яку-небудь ідею, поняття, почуття; художній образ, який узагальнено й опосередковано виражає якусь ідею, відношення» [1, с. 1295].

Символ – це одна з найскладніших і найглибших категорій у ліричному дискурсі. На відміну від алегорії, яка має чітке, однозначне співвідношення, символ є багатозначним, багатоплановим і відкритим для численних інтерпретацій. Він здатний конденсувати величезний обсяг смислів, асоціацій та емоцій. Символ не просто позначає, а й викликати асоціації, натякати на глибинні смисли, що не вичерпуються прямим значенням. Символ є інтуїтивно зрозумілим, емоційно насиченим і полісемантичним.

У ліричному творі символ часто виступає як сконцентрований образ, що акумулює в собі складні ідеї та емоції, дозволяючи поетові передати неосяжне чи несказанне через конкретне, чуттєве явище. Він може мати як універсальне (архетипне), так і суто індивідуальне, авторське значення, яке розкривається в контексті всього твору. Символ не розшифровується однозначно, а є багатозначним і залежить від контексту, культурних кодів та інтерпретації читача та є ключовим засобом створення підтексту, глибинності та сугестивності.

Символ як засіб когнітивного розширення. Пізнання символу є складним процесом, що вимагає активної взаємодії читача з ширшими когнітивними рамками. Воно прямо вимагає звернення до культурного контексту, міфології, особистого досвіду читача. Це означає, що символічне розуміння глибоко вкорінене в інтертекстуальності, колективному несвідомому (архетипах) та індивідуальних когнітивних схемах. Це передбачає, що розуміння символу полягає не в декодуванні фіксованого значення, а в активізації складної мережі знань та досвіду в свідомості читача. Символ діє як потужний когнітивний тригер, що викликає асоціації в різних сферах: спільні культурні знання (наприклад, міфологічні архетипи), засвоєні літературні конвенції та глибоко особисті спогади або емоції. Цей процес є когнітивним розширенням, де внутрішнє значення тексту значно збагачується та персоналізується наявними ментальними рамками читача. Результатом є багатшарове, резонансне і часто унікальне розуміння для кожної особистості, що підкреслює високосуб'єктивний та взаємопов'язаний характер символічного пізнання.

Символи функціонують як потужні тригери для асоціативного мислення, розширюючи когнітивні горизонти читача далеко за межі буквального значення слів. Вони діють як когнітивні мости, що з'єднують безпосередній текстовий світ з ширшими людськими переживаннями, універсальними істинами та глибоко вкоріненими

культурними наративами. Крім того, символи значно сприяють емоційному відгуку читача, посилюючи його афективну залученість до тексту. Цей емоційний резонанс, що полегшується евокативною силою символів, призводить до глибшого занурення в смислове поле твору та більш глибокого пізнання.

Олександр Потебня у своєму дослідженні «Естетика і поетика слова» [10, с. 40] наголошував на тому, що «Коли пам'ятається центральна ознака образу, яка виражається словом, то вона [...] має значення не сама по собі, а як знак, символ певного змісту». Так, до прикладу, образ калини в українській поезії може символізувати Україну, дівочу красу, сум чи щастя, залежно від контексту. Розуміння символу вимагає від читача не лише знання культурних кодів, а й розвиненої асоціативної пам'яті та емоційної чутливості.

Григорій Клочек, видатний український літературознавець, доктор філологічних наук, професор, член Національної спілки письменників України у «Душа моя сонця намріяла...»: Поетика «Сонячних кларнетів» Павла Тичини» [5] присвятив глибокому та всебічному аналізу поезики першої і, на думку багатьох критиків, найвидатнішої збірки Павла Тичини – «Сонячні кларнети». Григорій Клочек застосовує системний підхід до аналізу художнього тексту та не обмежується лише змістом, а розглядає збірку як цілісну художню систему, де кожен елемент – від фонетики та ритміки до образів, символів та мотивів – функціонує у взаємозв'язку, створюючи унікальну поетичну реальність. Він є одним із розробників ідеї «рецептивної поезики», яка враховує роль читача у створенні сенсу твору. Автор досліджує, як у «Сонячних кларнетах» поєднуються елементи різних видів мистецтва – музики, живопису, слова – для створення унікальної естетичної цілісності (звідси й «кларнети» як музичний інструмент, «сонячні» – як світло, колір). Він аналізує феномен тичинівського «квітневого симфонізму». У цій праці детально розглядається система образів та символів збірки, їхня багатозначність та функціональність. Григорій Клочек показує, як символи (сонце, золото, вітер, небо) створюють глибинні смислові шари, відсилаючи до універсальних *archetypes* та міфологічних уявлень. Тут аналізуються провідні мотиви збірки (мотиви весни, любові, природи, космосу, Бога, гармонії), їхнє повторення, варіації та розвиток, що створюють єдине тематичне поле збірки.

Мотив як динамічний елемент ліричного дискурсу. Визначення та класифікація мотивів. Мотив найчастіше визначається як повто-

рюваний значущий елемент у ліричному творі. Цей елемент може проявлятися як специфічний образ, повторювана ситуація або стійка ідея. Його основна функція полягає в організації структури твору і, що важливо, у прямому сприйнятті розгортання та розвитку загальної теми.

Мотиви можуть бути класифіковані за їхньою значущістю та функцією в тексті, починаючи від лейтмотивних елементів, що домінують у творі, до фонових мотивів, що забезпечують тонке підкріплення, або навіть окремих смислових акцентів, що виділяють певні моменти. Кожен тип відіграє роль у спрямуванні сприйняття читача та формуванні його когнітивного шляху.

Спробуємо глибше дослідити поняття *мотив* та порівняти його із поняттями теми та символу. В українських лексикографічних джерелах *мотив* визначають як:

– «тему або ідею твору мистецтва» [12] (Тлумачний словник Української мови);

– «один зі складових елементів теми твору мистецтва» [11] (Словник Української мови у 20 томах);

У «Лексиконі загального та порівняльного літературознавства» (2001) *мотив* кваліфікують як «відносно стійкий формально-змістовний складник художнього твору», вказуючи, що «незмінним залишається розуміння мотиву в історичній поезиці як формули, в якій образно закріпились типові ситуації, дії, характери; на відміну від історико-типологічних студій, суто теоретичного характеру за своїм змістом, де термін *мотив* має вжиток для позначення теми, нерозкладаваної далі одиниці тексту» [6, с. 347].

У «Літературознавчому словнику-довіднику» [8, с. 456] поняття «*мотив*» визначають тільки стосовно лірики: «*Мотив* (фр. *motif*, від лат. *moveo* – рухаю) – у літературознавстві *тема* ліричного твору або неподільна смислова одиниця, з якої складається фабула (сюжет)». Мотиви рухають вчинками персонажів, збуджують їхні переживання і роздуми, динамізують внутрішній стан ліричного суб'єкта. Тому в аналізі лірики терміни *тема* і *мотив* часто контаміновані. Тоді з'являються відтінки мотиву (лейтмотив – провідний мотив, надмотив)» [15, с. 47–56].

Тобто, *мотив* у ліричному дискурсі – це повторюваний, стійкий елемент (образ, ситуація, дія, емоція), який проходить через твір або низку творів, набуваючи при цьому особливого смислового навантаження. Виявлення та аналіз мотивів дозволяє простежити розвиток ідей, простежити взаємозв'язок між різними частинами твору та виявити його глибинну структуру.

Виявляючи та інтерпретуючи ключові мотиви, ми отримуємо можливість глибше проникнути у світ поетичних образів, відчутти ритм авторської думки та досягнути глибинні смисли, заховані у ліричному дискурсі. Мотив стає своєрідним «слідом», залишеним поетом, що веде читача до розуміння сутності художнього твору. Розуміння природи та функцій мотиву відкриває нові горизонти для поглибленого аналізу ліричної поезії, дозволяючи читачеві стати більш уважним співтворцем смислів та відчутти всю силу емоційного впливу поетичного слова.

Мотив у симбіозі з темою розкриває глибинні значення, бо на відміну від всеосяжної *теми*, *мотив* є конкретним повторюваним елементом, який слугує для її розкриття та підкреслення. У ліричній поезії, де емоційна насиченість та суб'єктивність переживань є визначальними, мотив стає своєрідним камертоном, що задає тон та підсилює звучання основної ідеї.

З іншого боку, мотив часто переплітається із символом, де повторюваний елемент набуває глибшого, алегоричного значення. Символ може виступати як концентроване втілення певного мотиву, акумулюючи в собі пов'язані з ним емоції та ідеї.

Важливо підкреслити динамічну природу *мотиву* в ліричному творі. На відміну від статичного *символу*, *мотив* може розвиватися, трансформуватися та набувати нових відтінків значення в процесі розгортання вірша. Поет може свідомо змінювати контекст появи мотиву, додаючи йому іронічного, контрастного або ж підсилювального звучання.

Наприклад, мотив дощу у вірші може спочатку асоціюватися з очищенням і оновленням, але згодом, з появою образів смутку та самотності, набувати меланхолійного забарвлення. Ця динаміка мотиву дозволяє поетові створювати складні емоційні партитури та передавати нюанси внутрішнього стану ліричного героя. Уважний аналіз мотивів у ліричному творі є важливим інструментом для розуміння авторського задуму. Повторюваність певних елементів не є випадковою; вона свідчить про їхню значущість для поета, про його прагнення акцентувати певні аспекти теми або ж передати певний емоційний стан.

Роль мотиву в розгортанні пізнавального процесу. Мотиви відіграють важливу когнітивну роль, забезпечуючи структурну цілісність та ритмічний акцент у ліричному тексті. Завдяки своєму повторенню вони спрямовують увагу читача, підкріплюють ключові ідеї та створюють очікування тематичного розвитку.

Когнітивна функція повторення є багатогранною: вона допомагає пам'яті, дозволяє поступово накопичувати значення та дає змогу читачеві ідентифікувати патерни та виводити зв'язки по всьому тексту. Повторення мотиву допомагає читачеві поступово конструювати та поглиблювати своє розуміння теми, що розвивається.

Важливо, що мотиви не є статичними сутностями; вони мають динамічний характер. Вони мають здатність трансформуватися в символи або набувати символічного значення залежно від їхнього контексту та інтенсивності повторення. Ця притаманна динамічність підкреслює плинну та еволюціонуючу природу смислотворення та пізнання в ліричному дискурсі, де початкове розпізнавання може з часом призвести до глибокої символічної інтерпретації. Мотиви діють як динамічні когнітивні риштування. Спочатку читач може просто розпізнати повторюваний елемент (мотив). Однак, через його повторення, контекстні зміни та накопичення смислової ваги, мотив поступово розвивається або підкріплює тематичне розуміння. Крім того, його потенціал трансформуватися в символ означає, що когнітивна обробка мотиву читачем не є фіксованою, а еволюціонує протягом читання. Ця еволюція поглиблює розуміння від простого структурного маркера до глибокого символічного значення, тим самим безперервно збагачуючи загальне пізнання ліричного твору. Це підкреслює чіткий причинно-наслідковий зв'язок, де динамічна взаємодія та еволюція мотивів безпосередньо сприяють прогресивному та поглибленому розумінню теми читачем.

Отож можемо підсумувати, що *тема*, *символ* та *мотив* не існують ізольовано; вони перебувають у тісній взаємодії, утворюючи складну смислову мережу ліричного твору. Тема часто розкривається через систему символів і мотивів. Символи, у свою чергу, можуть бути об'єднані у мотивні комплекси, а мотиви можуть слугувати для поглиблення тематики. Наприклад, тема самотності (тема) може бути розкрита через символ пустелі (символ) та мотив блукання (мотив).

Український літературознавець Михайло Наєнко у своїй праці «Історія українського літературознавства» [9] зазначає, що розкриття взаємозв'язку теми, символу та мотиву є ключовим для адекватного розуміння художнього світу твору. Це дозволяє перейти від поверхового сприйняття до глибинного осмислення, розкриваючи приховані смисли, емоційні нюанси та ідейні засади ліричного дискурсу.

Дмитро Чижевський, видатний українським літературознавець, філософ та історик культури,

у своїх працях торкався понять теми, мотиву та символу, аналізуючи українську та слов'янську літературу. Він глибоко досліджував український символізм, особливо в контексті модернізму та бароко. У своїх працях, як «Історія української літератури (Від початків до доби реалізму)» [4] він аналізував, як поети та письменники використовували символи для передачі складних ідей, емоцій та філософських концепцій. Він розглядав, як певні символи стають ключовими для розуміння тематичного змісту творів.

Дослідник приділяв увагу повторюваним мотивам як важливим складникам художнього стилю та засобу підкреслення певних тем. Наприклад, у його працях про бароко він аналізував характерні для цієї епохи мотиви (марність світу, швидкоплинність життя, смерть) та їхній зв'язок з релігійними та філософськими темами.

Дмитро Чижевський часто розглядав літературні твори в широкому культурно-історичному контексті. Він аналізував, як домінуючі теми епохи (наприклад, національна ідея в романтизмі, філософські пошуки в модернізмі) знаходили своє відображення через специфічні мотиви та символічні образи.

Григорій Грабович, видатний український літературознавець, критик, професор української літератури в Гарвардському університеті, головний редактор журналу «Критика», у дослідженні творчості Тараса Шевченка та інших українських письменників розглядав символічну насиченість текстів та їхній зв'язок з національною ідентичністю та історією. Концепції символу та мотиву в ліриці, є невід'ємною частиною його аналізу літературних творів, зокрема у його шевченкознавчих студіях та дослідженнях українського модернізму. Автор розглядає літературні явища в широкому історичному, культурному та політичному контексті. Тема, символ і мотив для нього не існують ізольовано, а є елементами, що функціонують у певній культурній «семіосфері». Одна з ключових концепцій Григорія Грабовича, символічної автобіографії поета, особливо розвинена у його шевченкознавчих працях, зокрема у книзі «Шевченко, якого не знаємо. Із проблематики символічної автобіографії та сучасної рецепції поета» [3]. У цьому контексті символи та мотиви розглядаються не просто як художні засоби, а як елементи, що формують та відображають міфотворчу діяльність самого поета, його самопроекцію та місце у національному наративі. Так, наприклад, у віршах Шевченка певні мотиви (неволі, пророцтва, дороги, повстання) та символи (калина, верба, могила, кобзар) не просто

ілюструють тему України чи долі народу, а створюють цілісний символічний автобіографічний міф, що стає основою національного культу.

Григорій Грабович часто звертається до інтертекстуальних зв'язків та архетипних мотивів і символів, показуючи, як вони трансформуються та набувають нових значень у різних текстах та культурних епохах. Він досліджує, як «вічні» теми та символи переосмислюються поетами.

Автор привертає увагу до внутрішньої структури твору та семантики мови. Тема, символ і мотив для нього – це не просто зміст, а елементи, що мають свою форму, структуру і функцію у цілісному художньому світі. У його дослідженнях часто простежується діалектичний підхід, де він розглядає конфліктні чи дуалістичні аспекти теми (наприклад, вождівство і роздвоєння у Франка), а символи виступають як амбівалентні, багатозначні одиниці, що несуть у собі внутрішні протиріччя. У студіях про Тараса Шевченка він аналізує, як біблійні мотиви, символіка природи та тема долі народу формують міфологічний образ Кобзаря. Натомість у дослідженнях Івана Франка Грабович розглядає, як тема «валленродизму» (ідея зради заради вищої мети) та мотиви роздвоєння і пророцтва проявляються у символічно-автобіографічних поемах Франка. У праці «До історії української літератури: Дослідження, есе, полеміка» [2] автор торкається різноманітних аспектів української літератури, де аналіз тематики, символіки та мотивної структури є невід'ємною частиною його критичного методу.

Тобто Григорій Грабович розглядає тему, символ і мотив як динамічні, взаємопов'язані елементи, що є ключовими для розуміння не лише змісту ліричного твору, а й його глибинних структур, авторського задуму та його місця в культурному та історичному контексті. Його підхід до цих категорій є інтегрованим і спрямованим на розкриття складності художнього світу.

Більшість закордонних дослідників, подібно до вітчизняних, як Рене Веллек, Остін Воррен, Нортроп Фрай та Лінда Вагнер-Мартін у своїх монографіях з теорії літератури, розглядають поняття теми, символу і мотиву саме у взаємозв'язку, визначаючи їхні відмінності та способи взаємодії у створенні художнього сенсу.

Рене Веллек у співавторстві з Остіном Ворреном у «Теорії літератури» (Theory of Literature) [24], а також в «Історії літературної критики» (A History of Modern Criticism: 1750–1950) [23], розглядають поняття теми, мотиву та символу як ключові елементи аналізу літературних творів загалом. Ці поняття розгля-

даються ними у контексті ширших питань теорії літератури, жанрової специфіки (включаючи лірику), стилю, інтерпретації та історії літературної критики. У «Теорії літератури»: Веллек і Воррен обговорюють тему як «центральної ідеї твору, мотиви як «повторювані елементи, що підсилюють тему», та символи як «елементи, що мають додаткове, переносне значення». Вони розглядають їх як важливі складові внутрішньої організації літературного твору та інструменти для розуміння його змісту. В «Історії літературної критики»: Р.Веллек аналізує, як різні літературні школи та критики протягом історії підходили до розуміння теми, мотиву та символу.

Нортроп Фрай (Northrop Frye) є одним із найвпливовіших літературних теоретиків ХХ століття, і його праці, особливо його magnum opus «Анатомія критики» (Anatomy of Criticism, 1957) [17], містять важливі роздуми про тему, мотив і символ у літературі загалом, включаючи поезію. Автор не присвячував окремих монографій виключно взаємозв'язку між цими трьома елементами, але вони є ключовими складовими його теоретичної системи. Ось як він розглядає їх:

Для Нортропа Фрая *символ* є фундаментальною одиницею літературної структури. У другому есе «Анатомії критики» («Теорія символів») [17, с. 71] він визначає символ як *«будь-яку одиницю будь-якої літературної структури, яку можна виокремити для критичної уваги»*. Це дуже широке визначення, яке дозволяє йому пов'язувати різні види символізму з різними «фазами» символічної інтерпретації.

Нортроп Фрай розрізняє п'ять фаз символізму:

1. Літеральна (Literal): Символ як мотив. На цьому рівні символ розуміється як частина більшого вербального патерну в межах твору. Його значення є внутрішнім, центрипетальним.

2. Описова (Descriptive): Символ як знак. Тут символ вказує на щось зовнішнє, як у логіці чи семіотиці. Його рух є відцентровим.

3. Формальна (Formal): Символ як образ. На цьому рівні символ розглядається як частина естетичної структури твору, з акцентом на його формальних якостях та зв'язках з іншими образами.

4. Міфічна (Mythical): Символ як архетип. Тут символ набуває універсального значення, пов'язаного з міфами, ритуалами та глибинними структурами людської уяви. Архетипи є повторюваними патернами, які трапляються в різних літературних творах та культурах.

5. Анагогічна (Anagogic): Символ як монада. Це найвищий рівень символічної інтерпретації, де символ розглядається як частина цілісної, уні-

версальної літературної структури, що відображає божественний або інтегральний аспект буття.

У своїй «Теорії символів» Н.Фрай розглядає мотив як символ на літеральному рівні. Мотив є повторюваним елементом (словом, образом, об'єктом, ситуацією тощо) в межах літературного твору, який сприяє його структурній єдності та внутрішньому значенню. Мотиви є будівельними блоками наративу та поезії, і їхнє повторення може підкреслювати певні аспекти теми.

Автор не розглядає тему як окрему «фазу» символізму, але вона є важливим аспектом його літературної теорії. Тема виникає з взаємодії символів, мотивів, архетипів та інших літературних елементів. Для Н.Фрая розуміння теми часто пов'язане з розумінням жанрових конвенцій та архетипічних патернів. Наприклад, у комедії часто зустрічається тема примирення та інтеграції, яка може бути виражена через певні мотиви (бенкет, шлюб) та архетипи (весна, відродження). У трагедії тема падіння героя може бути пов'язана з мотивами темряви, хвороби та архетипами зими або смерті.

Відтак, для Нортропа Фрая *тема, мотив і символ* є ієрархічно пов'язаними. Мотиви є базовими символічними одиницями, які через повторення та варіації сприяють формуванню складніших символічних образів. Ці образи, особливо на архетипному рівні, значною мірою визначають тематичний зміст твору. Розуміння символічних патернів та їхньої архетипічної основи є ключем до розкриття глибоких тем, які хвилюють людство впродовж історії. Хоча Нортроп Фрай не має окремої праці про взаємозв'язок теми, мотиву та символу, ці поняття є невід'ємною частиною його грандіозної теорії літератури, представленої в «Анатомії критики» та інших його роботах. Його підхід підкреслює системність літератури та важливість розуміння повторюваних патернів і архетипів для інтерпретації значення літературних творів, включаючи лірику.

Лінда Вагнер-Мартін (Linda Wagner-Martin) у своїх дослідженнях американської літератури часто включає аналіз того, як конкретні мотиви та символи використовуються для дослідження таких тем, як ідентичність, гендер і соціальні зміни. Авторка досліджує як певні об'єкти або образи набувають символічного значення через їхнє повторення в тексті, підкреслюючи таким чином ключові тематичні аспекти.

У праці «Сільвія Плат: Біографія» [19] Вагнер-Мартін ретельно досліджує, як Плат використовує повторювані образи, символи (як-от скляний ковпак, бджоли або різні побутові предмети) та

мотиви для розкриття тем жіночої ідентичності, божевілья, суспільного тиску та художньої творчості.

У «Барбара Кінгсолвер» [20] Лінда Вагнер-Мартін аналізує, як Кінгсолвер використовує специфічні місця дії, екологічні мотиви та символи персонажів для висвітлення тем соціальної справедливості, захисту довкілля, гендерних ролей та спільноти.

Фокусуючись на житті Хемінгуей у «Ернест Хемінгуей: Літературне життя» [21], дослідниця заглиблюється в те, як його досвід формував теми (наприклад, маскуліність, війна, природа, втрата) та повторювані символи (наприклад, стійкий герой, риболовля, тварини) у його художній літературі.

Проаналізувавши дослідження вітчизняних та закордонних дослідників ми приходимо до чіткого розуміння, що *тема, символ та мотив* є фундаментальними категоріями для пізнання ліричного дискурсу. Їхнє комплексне вивчення дозволяє не лише розширити розуміння окремого твору, а й поглибити знання про поетику лірики загалом. Аналіз цих елементів є невід'ємною частиною літературознавчого дослідження, що дає змогу проникнути у глибини художнього світу, відчутти його емоційну насиченість та досягнути філософські ідеї, закладені автором. Для повного осягнення ліричного твору необхідно не лише розпізнавати ці елементи, а й розуміти їхню взаємодію та функціонування в межах цілісної художньої системи.

Звертаючи пильну увагу на ці літературні прийоми, ми виходимо за межі поверхового читання вірша та починаємо розкривати його глибші значення та цінувати майстерність поета. Тема, мотив і символ – це приховані перлини, які збагачують поетичний досвід, запрошуючи нас розмірковувати над глибокими ідеями та змістовно пов'язуватися з людським досвідом.

Взаємодія теми, символу та мотиву в пізнанні ліричного дискурсу. Взаємозв'язок елементів та їх вплив на інтерпретацію. Глибина та багатство ліричного значення виникають із складної взаємодії теми, символу та мотиву, які колективно створюють багатшарову смислову структуру в ліричному творі. Ця синергія є не просто адитивною, а трансформаційною, генеруючи значення, що перевищують суму їхніх окремих частин.

Критичною когнітивною функцією цієї взаємодії є те, як символи та мотиви слугують конкретними проявами абстрактної теми. Надаючи відчутні, часто сенсорні, репрезентації, вони

роблять абстрактну тему більш доступною як для емоційного, так і для інтелектуального сприйняття. Наприклад, абстрактна тема самотності може бути потужно передана та когнітивно оброблена через конкретний символ порожнього простору та повторюваний мотив віддалення. Це демонструє важливий механізм, за допомогою якого абстрактні ідеї ґрунтуються на конкретному досвіді для читача. У цьому полягає тріадична взаємозалежність між цими елементами для повної когнітивної реалізації. Абстрактна тема часто покладається на конкретну, евокативну силу символів та підкріплюючий характер мотивів, щоб стати повністю зрозумілою та емоційно резонансною для читача. Навпаки, символи та мотиви набувають глибшого значення та когерентності, сприяючи загальній темі. Цей синергічний зв'язок означає, що пізнання ліричного дискурсу є не просто сумою окремих частин, а цілісним процесом, де інтегроване функціонування цих елементів призводить до багатшого, глибшого та більш емоційно впливового розуміння, ніж будь-який окремий елемент міг би забезпечити ізольовано. Це підкреслює критичний причинно-наслідковий зв'язок: саме взаємодія уможливіє глибоке, багатогранне пізнання.

Пізнання ліричного дискурсу є за своєю суттю нелінійним процесом, що часто вимагає рекурсивної взаємодії, такої як повернення до раніше прочитаних фрагментів, переосмислення, зіставлення. У цьому циклічному та ітеративному когнітивному русі тема, символ та мотив виступають як незамінні «орієнтири» та когнітивні якорі, що дозволяють читачеві орієнтуватися в складних текстових шарах та поступово уточнювати своє розуміння. Це означає, що процес пізнання є ітеративним та рекурсивним. Читач не досягає повного розуміння за один лінійний прохід. Натомість, він постійно переглядає, переоцінює та уточнює свої інтерпретації, використовуючи тему, символ та мотив як когнітивні якорі та точки відліку. Наприклад, щойно зрозумілий символ може спонукати до переоцінки попередніх випадків мотиву, що потім призводить до глибшого, більш нюансованого розуміння загальної теми. Це свідчить про те, що ці елементи є не просто статичними точками значення, а динамічними когнітивними інструментами, які сприяють безперервній залученості читача та прогресивному уточненню значення, демонструючи складну, адаптивну когнітивну стратегію, необхідну для навігації в складнощах ліричного дискурсу.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика Тем, Символу та Мотиву

Категорія	Тема (Theme)	Символ (Symbol)	Мотив (Motif)
Визначення	Узагальнене смислове ядро твору	Багатозначний образ з глибоким змістом	Повторюваний значущий елемент (образ, ситуація, ідея)
Природа	Абстрактна концепція, центральна ідея	Полісемічний, евокативний образ, часто архетипний	Повторюваний елемент/патерн, структурний маркер
Функція	Об'єднує значення, забезпечує цілісність	Конкретизує абстрактні ідеї, викликає асоціації, розширює когнітивні горизонти	Організує структуру, сприяє розгортанню теми, підсилює значення
Рівень пізнання	Вимагає синтезу та висновку з багатьох елементів, активної інтерпретаційної діяльності	Вимагає культурних/особистих асоціацій та активації мереж знань	Вимагає розпізнавання патернів та кумулятивного розуміння
Динаміка	Відносно стабільна, всеохоплююча	Високоплинний/контекстуальний, відкритий для множинних інтерпретацій	Може еволюціонувати в символ/набувати символічного значення при повторенні
Взаємозв'язок	Розкривається та посилюється через символи/мотиви	Конкретизує тему, часто будується з мотивів	Сприяє розвитку теми, може стати символічним

Нижче наведено порівняльну характеристику теми, символу та мотиву, що узагальнює їхні ключові аспекти та взаємозв'язки.

Для подальшого розуміння когнітивних процесів, задіяних у пізнанні ліричного дискурсу, зводимо у таблицю когнітивних стратегій, які читач застосовує під час взаємодії з текстом.

Для ілюстрації цієї синергії розглянемо тему «втрати» в ліричній поезії. Ця абстрактна концепція може бути конкретизована через повторюваний мотив «згасаючого світла» або «спадаючої темряви», який через повторення та контекстне накопичення може трансформуватися в потужний символ «зникнення» або «кінця».

Таблиця 2

Когнітивні стратегії пізнання ліричного дискурсу

Когнітивна Стратегія	Опис	Застосування до Елементів
Емоційне Сприйняття	Пряма афективна реакція на текст, що посилює занурення.	Символ (викликає сильні емоції), Мотив (накопичує емоційний вплив через повторення), Тема (емоційний відгук на абстрактну ідею).
Асоціативне Мислення	Встановлення зв'язків між текстовими елементами та зовнішніми знаннями/досвідом.	Символ (активує широкі асоціативні мережі), Мотив (сприяє асоціаціям через повторення), Тема (об'єднує асоціації для формування загального значення).
Інтерпретація	Активне осмислення та надання значення текстовим елементам.	Тема (вимагає активної інтерпретаційної діяльності), Символ (багатозначність вимагає інтерпретації), Мотив (інтерпретується в контексті розвитку теми).
Рефлексія	Глибоке обдумування та переосмислення смислів, часто з особистим залученням.	Тема (сприяє самопізнанню), Символ (провокує глибокі роздуми), Мотив (повторення дає можливість для рефлексії).
Синтез	Об'єднання розрізнених елементів у цілісне розуміння.	Тема (є результатом синтезу всіх елементів), Символ (інтегрується в загальну смислову структуру), Мотив (сприяє синтезу, організуючи структуру).
Розпізнавання Патернів	Виявлення повторюваних структур, образів або ідей у тексті.	Мотив (фундаментально ґрунтується на розпізнаванні повторень), Символ (повторювані символи утворюють патерни), Тема (виявляється через патерни, створені мотивами та символами).
Конструювання Смислів	Активне створення читачем власного розуміння тексту, а не пасивне декодування.	Застосовується до всіх елементів, оскільки читач є "співатором смислів", формуючи когнітивні моделі.

надії». Взаємодія цього мотиву та символу потім посилює емоційний резонанс теми, роблячи абстрактну концепцію втрати глибоко доступною для емоційного та інтелектуального сприйняття читача.

Іншим прикладом може бути тема «трансформації». Вона може бути передана через символ «лялечки» або «течії річки», підкріплена мотивами «скидання» або «подорожі». Взаємодія цих елементів спрямовує асоціативне мислення читача і дозволяє багатшарову інтерпретацію змін, зростання та оновлення, сприяючи самопізнанню читача, коли він розмірковує про власний досвід змін.

Вірш Емілі Дікінсон «Тому що я не могла зупинитися перед смертю» [14, с. 712]: центральна тема обертається навколо смертності та ніжної та неминучої подорожі мовця до потойбічного життя. Подібно до цього, вірш Вільяма Вордсворта «Я блукав самотньо, як хмара» [25, с. 282] досліджує тему сили природи, яка надихає на радість і дарує розраду. Визначення теми тут вимагає врахування загальної теми вірша, точки зору мовця, центрального конфлікту чи спостереження та емоційного резонансу, який вона викликає.

На прикладі твору Т. С. Еліота «Безплідна земля» [16, с. 37–54] з'являється мотив фрагментації в різних формах – розбиті образи, розрізнені наративи та алюзії на зруйновані міфи – що відображає центральну тему поеми про суспільний та духовний занепад. Так само мотив світла та темряви часто з'являється в сонетах Шекспіра, які часто використовуються для дослідження тем кохання, краси та швидкоплинності часу.

Мотиви створюють відчуття єдності та зв'язності у вірші, тонко підкреслюючи ключові аспекти тематичного змісту та поглиблюючи розуміння читача. Вони діють як тонкі відлуння, резонуючи з основним посланням поеми.

Вірш Сільвії Плат «Тато» [19, с. 49–51] використовує потужні та часто тривожні символи, такі як взуття, чорний черевик та свастика, щоб дослідити складні теми гноблення, патріархальної влади та проблемних стосунків мовця з батьком.

Отож на цих прикладах ми бачимо, що справжнє мистецтво поезії полягає у складній взаємодії між темою, мотивом та символом. Центральну тему можна досліджувати через пов-

торювані мотиви, які часто передаються за допомогою евокативних символів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Це дослідження продемонструвало, що тема, символ та мотив є не просто структурними компонентами ліричного дискурсу, а динамічними, взаємопов'язаними когнітивними каталізаторами. Їхня синергічна взаємодія є фундаментальною для активного та творчого пізнання поетичного значення читачем.

Констатуємо, що тема слугує синтезуючим смисловим ядром, забезпечуючи когерентність та рамку для розуміння. Символ, з його багатозначною та архетипною природою, діє як потужний активатор широких асоціацій та емоційних відгуків, розширюючи когнітивні горизонти читача. Мотив, як повторювальний та динамічний елемент, поступово будує значення, керує структурним осмисленням і може навіть еволюціонувати до символічного значення.

Критично важливо, що пізнання ліричного дискурсу є за своєю суттю активним, нелінійним та ітеративним процесом, де читач функціонує як співавтор смислів. Тема, символ та мотив слугують основними орієнтирами та якорями в цьому циклічному інтерпретаційному шляху, сприяючи як інтелектуальному осмисленню, так і глибокій емоційній залученості, що зрештою сприяє самопізнанню читача.

Майбутні дослідження могли б отримати користь від емпіричних досліджень у когнітивній поезії, потенційно використовуючи нейробіологічні методології для спостереження точних нейронних корелятив обробки тем, символів та мотивів у ліричних текстах. Це могло б надати об'єктивні дані щодо обговорюваних когнітивних механізмів.

Порівняльні дослідження в різних лінгвістичних та культурних контекстах були б цінними для вивчення того, як інтерпретація та когнітивна обробка універсальних тем, символів та мотивів можуть відрізнятися, проливаючи світло на взаємодію культурних схем та індивідуального досвіду.

Подальше дослідження педагогічних наслідків цих теоретичних рамок могло б сприяти розробці більш ефективних стратегій викладання аналізу поезії, сприяючи глибшій когнітивній та емоційній залученості читачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
2. Грабович Г. До історії української літератури = Toward a History of Ukrainian Literature : дослідження, есе, полеміка. Київ : Основи, 1997. 604 с.
3. Грабович Г. Шевченко, якого не знаємо : (з проблематики символічної автобіографії та сучасної рецепції поета) / [ред. В. Дивнич]. Київ : КРИТИКА, 2000. 317 с.
4. Історія української літератури : від початків до доби реалізму / Дмитро Чижевський. Нью-Йорк : УВАН у США, 1956. 510, [1] с.
5. Ключок Г. «Душа моя сонця намріяла...» : Поетика «Сонячних кларнетів» Павла Тичини. Київ : Дніпро, 1986. 368 с.
6. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / голова ред. А. Волков ; Буковинський центр гуманітарних досліджень. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 347 с.
7. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. Т. 2 / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. 624 с.
8. Літературознавчий словник-довідник. 2-ге вид., випр., допов. Київ : Академія, 2007. 751 с. (Nota bene).
9. Наєнко М. К. Історія українського літературознавства : підручник. Вид. 2-ге, зі змін. й допов. Київ : Академія, 2001. 359 с. (Альма-матер).
10. Потебня О. Естетика і поетика слова : збірник. Київ : Мистецтво, 1985. 301 с.
11. Словник Української мови у 20 томах. SUM20UA. URL: <https://sum20ua.com/?page=1676&searchWord=-мотив&wordid=52621> (дата звернення: 26.05.2025).
12. Тлумачний словник Української мови. *Slovnyk.ua*. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=мотив> (дата звернення: 26.05.2025).
13. Українська Літературна Енциклопедія : електронна версія видання : т. 1–3 / Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка ; Редкол.: І. О. Дзеверін (відповід. ред.) та ін. Київ : Голов. ред. УРЕ ім. М. П. Бажана, 1988–1995. URL: https://vue.gov.ua/images/4/40/ПГ_літературознавство1_OUT_E.pdf (дата звернення: 26.05.2025).
14. Dickinson, Emily. Because I could not stop for Death –. In *The Complete Poems of Emily Dickinson* / edited by Thomas H. Johnson. Little, Brown and Company, 1960. S. 712.
15. Doležel L. Narrative Semantics and Motif Theory // *Essays in Poetics* 3. 1978. Pp. 47–56.
16. Eliot, T. S. *The Waste Land*. In *The Complete Poems and Plays: 1909–1950*. London : Faber and Faber, 1969. S. 37–54.
17. Frye N. *Anatomy of criticism: Four essays*. Princeton : Princeton University Press, 1957.
18. Frye, Northrop. "Ethical Criticism: Theory of Symbols." *Anatomy of Criticism: Four Essays*, Princeton University Press, 1957, pp.
19. Plath, Sylvia. Daddy. In *Ariel*. New York : Harper & Row, 1966. S. 49–51.
20. Wagner-Martin, Linda. Barbara Kingsolver. Philadelphia: Chelsea House Publications, 2004.
21. Wagner-Martin, Linda. Ernest Hemingway: A Literary Life. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2007.
22. Wagner-Martin L. Sylvia Plath: A Biography. New York : Simon & Schuster, 1987.
23. Wellek R. *A history of modern criticism: 1750–1950*. Vol. 2, *The Romantic Age*. New Haven : Yale University Press, 1955.
24. Wellek R., Warren A. *Theory of literature*. New York : Harcourt, Brace and Company, 1949.
25. Wordsworth, William. I Wandered Lonely as a Cloud. In *The Norton Anthology of English Literature*. 10th ed. Vol. D / edited by Stephen Greenblatt et al. New York : W. W. Norton, 2018. S. 289.